

Dyspraksja: kiedy zawiązanie buta staje się problemem...

Dyspraksja to zaburzenie, które w znacznym stopniu utrudnia dziecku funkcjonowanie w rzeczywistości. W Polsce jest to zjawisko mało znane. Zatem nie poświęca mu się zbyt wiele uwagi w publikacjach naukowych, co w konsekwencji utrudnia jego diagnozę. Czym jest dyspraksja? Jakie są jej objawy? W jaki sposób pomóc dziecku? Postaram się odpowiedzieć na te pytania w artykule.

Fot. Fotolia

Aleksandra Kubala-Kulpińska

Pedagog szkolny i terapeuta pedagogiczny w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 1 w Piekarach Śląskich

Fundacja Szkoła Niezwykła to instytucja, która prowadzi kampanię medialną mającą na celu uświadomienie społeczeństwu istnienia zjawiska dyspraksji. Aby przybliżyć teoretyczną istotę zaburzenia, została wydana na polskim rynku książka dr Amandy Kirby *Dyspraksja. Rozwojowe zaburzenie koordynacji*. W mojej opinii to pozycja godna polecenia, ponieważ daje pełen obraz zaburzenia postrzegany z różnych perspektyw.

Czym jest dyspraksja?

Dyspraksja jest zwykle postrzegana jako ograniczenie lub niedorozwój organizacji, koordynacji ruchu. Związane z nim mogą być problemy z wypowiedzaniem się, percepcją lub myśleniem. Inne nazwy objawów dyspraksyjnych to „syndrom niezdarłego dziecka” (Clumsy Child Syndrome), „rozwojowe zaburzenie koordynacji” (Developmental Coordination Disorder, DCD), „minimalna dysfunkcja mózgowa” (Minimal Brain Dysfunction), „trudności w uczeniu się motoryki” (Motor learning Difficulty) oraz „dysfunkcja percepcyjno-motoryczna” (Perceptuo-motor Dysfunction)¹.

Obecnie prowadzone badania nie podają konkretnych przyczyn dyspraksji i rozwojowego zaburzenia koordynacji. Teorie opierają się głównie na obserwacji i przypuszczeniach, a postawione hipotezy nie zostały potwierdzone. Wynika z nich głównie, że osoby z dyspraksją nie wykazują żadnych wad neurologicznych, które wyjaśniałyby to zjawisko, a przyczyna najprawdopodobniej wynika ze wzrostu neuronów w mózgu.

Aby poznać istotę problemu, należy wykazać się empatią. Zastanówmy się zatem, jakie stany i uczucia towarzyszą dziecku z dyspraksją (rys. 1).

Analizując ten schemat, refleksja nasuwa się sama. Życie dziecka z dyspraksją nie jest proste, ponieważ oprócz towarzyszących mu trudności rozwojowych, na które nie ma żadnego wpływu, pojawiają się również trudności związane z funkcjonowaniem społecznym. Jeśli jednak otoczylibyśmy dyspraksję odpowiednim wsparciem, z pewnością zminimalizowałyby to występowanie sytuacji problemowych.

Rola rodzica

Pora zastanowić się również nad tym, co czuje rodzic, jaka jest jego rola i w jaki sposób mu pomóc. Wyobraźmy sobie rodzica, który wciąż słyszy następujące opinie: *Dziecko nie potrafi..., nie umie..., ma trudności..., zachowuje się nieodpowiednio*. W takiej sytuacji rodzic z pewnością czuje się niekomfortowo. W momencie gdy wszystkie negatywne emocje skumulują się, a poziom frustracji osiągnie szczyt, rodzic mimo szczyrych chęci będzie gdzieś głęboko w podświadomości winił siebie lub dziecko. Śledząc różnorodne fora internetowe, można zaobserwować, że rodzice dyspraksyków czują się bardzo osamotnieni. Poznanie osoby, która boryka się z podobnymi problemami, ma moc terapeutyczną. Daje bowiem świadomość, że dany przypadek nie jest jedynym, a w grupie jest rażniej.

Kolejną trudnością, z jaką zmagają się rodzice dzieci z dyspraksją, jest właśnie brak wiedzy. Często to właśnie rodzice, obserwując rozwój swojego dziecka, zauważają pewne trudności. Swoje spostrzeżenia przedstawiają nauczycielom, specjalistom, lekarzom, jednak najczęściej nikt im nie pomaga, nie otrzymują żadnych wskazówek i nadal nie wiedzą, jak pomóc dziecku.

¹ Źródło: <http://www.szkolaniezwykla.org.pl/dyspraksja/czym-jest> [dostęp: 28.02.2013].

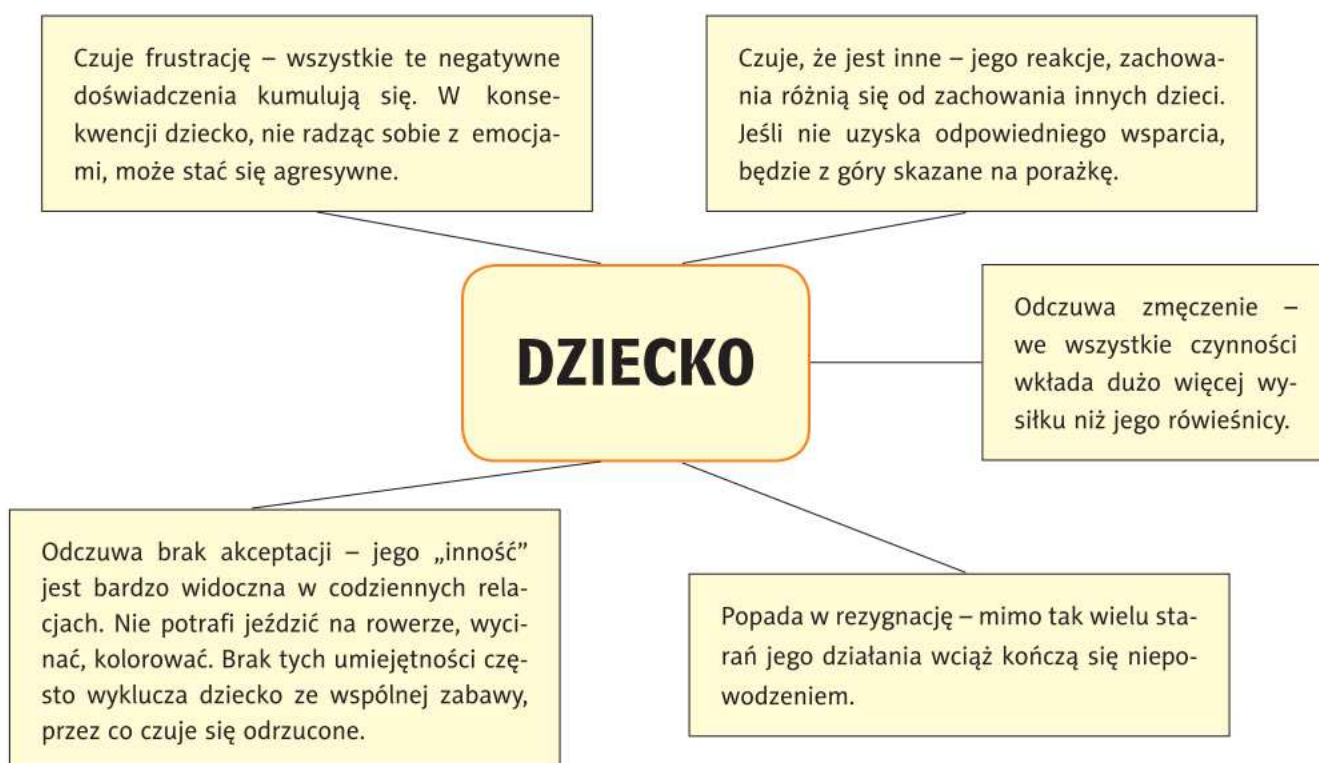
Wiek dziecka	Objawy związane z zaburzeniami rozwojowymi
6 lat	<p>Trudność sprawia dziecku:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skakanie na jednej nodze • kolorowanie • posługiwanie się gumką • rzucanie i chwytanie piłki • trzymanie ołówka • pisanie drukiem własnego imienia • zapamiętywanie imion i nazwisk nauczycieli • czekanie na swoją kolej w trakcie rozmowy (dziecko odpowiada nieproszone, wyrywa się do odpowiedzi) • czynności higieniczne po wypróżnieniu się • akceptowanie hałasu • opanowanie emocji (często, gdy coś je rozprasza, reaguje wybuchem negatywnych emocji)
7 lat	<ul style="list-style-type: none"> • wiązanie sznurówek • samodzielne mycie się w wannie • używanie różnorodnych narzędzi zgodnie z ich przeznaczeniem • rozsmarowywanie masła, robienie kanapek • używanie linijki • czytanie

Wiek dziecka	Objawy związane z zaburzeniami rozwojowymi
	<ul style="list-style-type: none"> • pisanie odręczne • rysowanie • instrukcje słowne • rozwiązywanie konfliktów (może wdawać się w bójkę) • zasady funkcjonowania szkoły • rozumienie zasad postępowania • nawiązywanie i podtrzymywanie relacji interpersonalnych • chodzenie po schodach (schodzi, kurczowo trzymając się poręczy) • działania związane z organizacją • rozumienie pojęcia liczby
8 lat	<ul style="list-style-type: none"> • posługiwanie się spinaczem, szpilkami • przeskakiwanie przeszkód • płynne pisanie • rozumienie określeń wskazujących kierunek i położenie • ukrywanie własnych opinii (dziecko często bywa nadmiernie szczere i nieświadomie może obrazić innych) • rozumienie pojęcia odległości i czasu

Jakie działania należy podjąć, aby pomóc rodzicom dziecka z dyspraksją?

1. Uświadom rodzicom, że to zaburzenie jest nieuleczalne, jednak jego skutki można zminimalizować poprzez odpowiednią pracę z dzieckiem.
2. Zapoznaj się z teorią zjawiska. Twoja wiedza będzie rodzicom bardzo pomocna. Zapisz się na kurs lub szkolenie, dzięki któremu pogłębisz posiadaną wiedzę w tym zakresie.

3. Opracuj wspólnie z rodzicem strategię działania. Wskaż ćwiczenia, które dziecko może wykonywać w domu pod okiem rodziców. Spotykajcie się systematycznie – pozwoli to na częstą wymianę doświadczeń i modyfikację podejmowanych działań.
4. Podejmij w swoim środowisku lokalnym działania na rzecz propagowania wiedzy z zakresu dyspraksji. Nagłośnienie problemu może doprowadzić do większego zainteresowania ze strony osób odpowiedzialnych za diagnozę.

Rys. 1.

Propozycja działania

Jeśli w twojej szkole pojawiło się dziecko z dyspraksją, warto pomyśleć o znalezieniu podobnych przypadków i stworzeniu grupy wsparcia dla rodziców. Duże możliwości w tym zakresie daje internet. Można wykorzystać fora internetowe, które będą gromadzić rodziców z podobnym problemem. Ty, jako nauczyciel, włącz się do dyskusji. Masz duży potencjał i wiedzę, która z pewnością pomoże zagubionym rodzicom.

Należy pamiętać, że tylko terapeutyczna praca z dzieckiem pozwoli na wyeliminowanie deficytów pojawiających się na różnych etapach rozwoju. Aby rozpocząć proces terapeutyczny, niezbędna jest diagnoza stawiana w tym przypadku niezwykle rzadko, najczęściej przez prywatne poradnie. Dlaczego tak się dzieje? Otóż dyspraksja to zaburzenie mające niezwykle szeroki zakres i dotyczące różnych obszarów funkcjonowania człowieka: intelektualnego, emocjonalnego, fizycznego, językowego, socjalnego oraz związanego z odbieraniem bodźców. Jakie są przyczyny trudności związanych z diagnozowaniem dyspraksji?

- Brak wystandaryzowanych narzędzi służących do diagnozy zaburzenia. Takie testy musiałyby uwzględniać szeroki zakres diagnozy. Rzetelna diagnoza powinna w tym przypadku zawierać informacje od wszystkich osób, które w jakimś sensie brały udział w wychowaniu dziecka lub jego opiece. Amanda Kirby proponuje uzyskanie opinii od: dyrekcji szpitala, władz szkoły, lekarza pierwszego kontaktu, nauczyciela wspomagającego lub higienistki, doradcy (np. zawodowego), nauczyciela, psychologa klinicznego, psychologa szkolnego, samego dziecka, rodzica, neurologa, pediatry, optometrysty, logopedy, fizjoterapeuty, terapeuty zajęciowego. Dodatkowo autorka podaje receptę na diagnozę idealną, którą stanowią odpowiednio zadane pytania. Wtedy dziecko nie musiałoby spotykać się ze wszystkimi specjalistami, bo odpowiedzi na pytania naświetliłyby obszary, w których występują trudności.
- Brak świadomości zarówno społeczeństwa, jak i specjalistów stanowi również poważny problem uniemożliwiający diagnozę. Obecnie wiedza na temat zjawiska jest znikoma, co nie znaczy, że nie występuje ono w naszej rzeczywistości. Szacuje się, że zaburzenie to dotyczy 6–10% populacji.
- Brak odpowiednich regulacji prawnych – na razie w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* nie znalazłam w zestawieniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi punktu, który byłby odpowiedni dla ucznia z dyspraksją. Obecnie nasze rozważania można by porównać do tych sprzed 20 lat, dotyczących ówczesnej wiedzy na temat dysleksji rozwojowej. Dzisiaj jest ona powszechnie znanym i diagnozowanym zaburzeniem, a dzieci, u których ją stwierdzono, otoczone są opieką i wsparciem nauczycieli i specjalistów.

Niezaprzeczalnie, mimo wszelkich trudności (diagnostycznych, prawnych) nie należy bagatelizować problemu. Wręcz przeciwnie, powinniśmy przecierać szlaki i szukać wsparcia. Sprzymierzeńców możemy znaleźć w terapeutach integracji sensorycznej. Posiadają oni bowiem różnorodne narzędzia ułatwiające diagnozę oraz bogatą wiedzę w tym zakresie.

Wskazówki przydatne podczas nauczania dziecka z dyspraksją (według dr Amandy Kirby):

- Aby proces uczenia się nastąpił, niejednokrotnie konieczne jest wprowadzenie pewnych ograniczeń w zachowaniu dziecka dyspraktycznego.
- Mały dyspraktyk musi doświadczyć poczucia osiągnięcia sukcesu (...).
- Materiały muszą być interesujące dla ucznia dyspraktycznego.
- Nagrody powinny być nieodłącznym elementem zadania czy czynności. Dziecko z dyspraksją powinno przede wszystkim doświadczyć radości odkrywania i satysfakcji po ukończeniu zadania. Zastosuj na przykład system nagradzania gwiazdkami lub naklejkami.
- Jeśli wspomniane powyżej nagrody nie wystarczą, by zmotywować ucznia z dyspraksją, wypróbuj takie atrakcje, jak: stodczyce, chrupki lub „nagrody społeczne”, czyli uśmiechy i pochwały. Te ostatnie muszą być natychmiastowe i konsekwentne, tak aby mały dyspraktyk nauczył się je kojarzyć z wykonaniem danego zadania.

Pamiętaj!

Nie wszyscy dyspraktycy mają trudności w nauce, ponieważ związane jest to głównie z potencjałem intelektualnym, lecz niewątpliwie każdy z nich wkłada w naukę o wiele więcej wysiłku niż rówieśnicy.

- Polecenia powinny być dostosowane do poziomu rozwoju dziecka. Dziecko z dyspraksją może się wydać mniej dojrzałe niż jego rówieśnicy (...).
- Materiały powinny być dostosowane do wieku dziecka, ale jego zainteresowania powinny być decydującym czynnikiem (...).
- Nauczanie powinno odbywać się etapami. Stopniowo zwiększaj czas trwania i złożoność bodźców, na których dziecko dyspraktyczne ma się skupić (...).
- Usiądź obok niego i zacznij się bawić. Zwiększ zaangażowanie dziecka przez pokazywanie mu zabawy, lecz bez przeszkadzania w tym, co robi. Maluch może zareagować w następujący sposób:
  - uda, że cię nie dostrzega, lecz zacznij naśladować twoje czynności;
  - może przestać się bawić i zacznij patrzeć na ciebie z zainteresowaniem;
  - może przerwać twoją zabawę.
 W każdej z tych sytuacji dochodzi do kontaktu z małym dyspraktykiem i próby przyciągnięcia jego uwagi.

- Kiedy dziecko toleruje obecność dorosłego i zaczyna go naśladować, możliwe jest wprowadzenie niewielkich zmian w sposobie zabawy, na przykład: przesunąć odpowiedni element układanki przed oczy dziecka. Dodaj kolejny klocek do jego pociągu lub wieży. Potem przesunąć się w kierunku dziecka, przekazując mu proste polecenia słowne, zanim zademonstrujesz sposób realizacji zadania.

- Pokaż małemu dyspraktykowi wybrane materiały potrzebne do wykonania danego ćwiczenia i pozwól mu zdecydować, co z nimi zrobi, bez twojej pomocy².

Są to ogólne działania podejmowane, aby ułatwić dziecku naukę. Myślę jednak, że należy skupić się również na działaniach szczegółowych mających na celu usprawnienie zaburzonych funkcji i nabywanie umiejętności szkolnych. Co jeszcze możesz zrobić?

W zakresie nabywania umiejętności czytania i pisania:

- nie wymagaj od dziecka, aby czytało na forum klasy;
- wydłuż czas pracy;
- stosuj krótkie polecenia;
- nie wyrwij dziecka do natychmiastowej odpowiedzi, uprzedź je wcześniej, że będzie za jakiś czas pytane;
- poproś rodziców, aby zakupili dziecku przezroczysty piórnik i grube kredki o trójkątnym uchwycie lub odpowiednie nakładki – dyspraktycy mają trudności z odpowiednim trzymaniem ołówka lub długopisu, w związku z tym takie pomoce będą konieczne;
- niezawodne okazuje się biurko z pochyłym blatem, ułatwia ono w znacznym stopniu pisanie; jeśli w szkole nie ma takich mebli, można zastosować różnorodne podkładki;
- podczas pisania notatek na tablicy używaj różnych kolorów;
- wyznacz dla dziecka ucznia opiekuna, jego zadaniem będzie udzielanie wszechstronnej pomocy koledze;
- kilkakrotnie powtarzaj ważne informacje;
- po zakończeniu lekcji sprawdź, czy uczeń zanotował wszystkie wiadomości;
- jeśli poziom graficzny pisma jest poważnie obniżony, pozwól dziecku na korzystanie z komputera.

Propozycje ćwiczeń w zakresie usprawniania motoryki małej i dużej:

- rysowanie w powietrzu, skakanie, stanie na jednej nodze, pływanie, zabawy z dużą piłką, jazda na hulajnodze, zabawy z balonem, podrzucanie piłki, chwytanie, ugniatanie i wyrabianie ciasta, nawlekanie koralików, budowanie konstrukcji z klocków, malowanie palcami, rysowanie oburącz, darcie gazety, formowanie kulek z gazety lub bibuły, obrysowywanie szablonów, kolorowanie, naśladowanie różnorodnych ruchów, gry pantomimiczne, ćwiczenia tułowia (np. skłony i skręty), manipulowanie palcami stóp (np. zawijanie chusteczki, wiązanie sznurówek, ściskanie piłeczek, bazgranie, rysowanie w piasku, ryżu, kaszy).

Nie zapominaj, że te ćwiczenia najprawdopodobniej będą sprawiały dziecku wiele trudności. Zatem dostrzegaj każdy wysiłek i natychmiast stosuj wzmocnienia pozytywne.

- W zakresie usprawniania pamięci słuchowej:
  - podpowiedz dziecku, że podczas nauki na pamięć może uczyć się tekstu, śpiewając go w rytmie ulubionej piosenki;
  - stosuj różnorodne gry i zabawy pamięciowe, np. głuchy telefon, powtarzanie ciągu wyrazów zaczynających się na taką samą literę;
  - dziel materiał dla ucznia dyspraktycznego na mniejsze partie;
  - podczas głośnego czytania stosuj pytania kontrolne, mające na celu rozpoznanie poziomu zrozumienia tekstu przez ucznia.
- W zakresie pamięci wzrokowej:
  - pokaż dziecku jakiś przedmiot i poproś, aby zapamiętało jak najwięcej szczegółów. Następnie zadawaj pytania kontrolne. Możesz wykorzystać w tym celu również obrazki lub ciąg kształtów;
  - wykorzystuj różnorodne ćwiczenia, np. wyodrębnianie różnic na obrazkach, grę memo, zapamiętywanie ciągu kształtów.

Wskazówki dr Amandy Kirby w zakresie skupienia uwagi na nauczycielu:

- Daj dziecku wybrane materiały do zadania i kilka minut na zabawę badawczą.
  - Zanim wydasz małemu dyspraktykowi jakiegokolwiek słowne polecenie, upewnij się, że dziecko siedzi spokojnie i nie bawi się bezmyślnie zabawkami.
  - Powiedz jego imię, nawiąż kontakt wzrokowy, a następnie wydaj proste i krótkie polecenie.
  - Następnym krokiem jest przyciągnięcie uwagi dziecka z dyspraksją, gdy jest aktywnie zaangażowane w realizację danego zadania. Powiedz jego imię, dodając: *Popatrz, Posłuchaj*, ale nie wydawaj żadnego polecenia, zanim nie popatrzy ci w oczy.
  - Instrukcja musi być związana z zadaniem.
  - Pamiętaj, że mały dyspraktyk może być tym bardziej pochłonięty czynnością i na początku trzeba będzie uspokoić go fizycznie, zanim skupisz na sobie jego uwagę.
  - Stopniowo zmniejszaj ilość zabiegów prowadzących do nawiązania kontaktu wzrokowego z dzieckiem.
  - Od początku pilnuj, aby polecenia były proste, np. *Naśladuj mnie, Zrób to*. Dodaj do tego gesty i ruchy rąk³.
- Praca z małym dyspraktykiem stanowi ogromne wyzwanie dla nauczycieli. Ważnym elementem, który w znacznym stopniu ułatwi osiągnięcie sukcesu pedagogicznego, jest postawa nauczyciela. Kierując się zasadą: *inny nie znaczy gorszy, a raczej wart poznania*, przyjmijmy pożądaną postawę i nadamy odpowiedni tor naszym działaniom.

2 A. Kirby, *Dyspraksja. Rozwojowe zaburzenie koordynacji*, Fundacja Szkoła Niezwykła, Warszawa 2009.

3 Tamże.